

Mieczysław Kogut

Początki klasztoru Kanoników Regularnych Nowogrodzie Bobrzańskim

---

Wrocławski Przegląd Teologiczny 16/1, 203-210

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. MIECZYŚLAW KOGUT

POCZĄTKI KLASZTORU KANONIKÓW REGULARNYCH W NOWOGRODZIE BOBRZAŃSKIM

Niewątpliwie wielką rolę w dziele ewangelizacji ziemi śląskiej i lubuskiej odegrali kanonicy regularni reguły św. Augustyna, którzy w swoim etosie łączyli mnisze powołanie do kontemplacji i modlitwy z apostołstwem duszpaster skim. Ich celem było uświęcenie samych siebie przez wspólne celebrowanie liturgii, modlitwę, pracę oraz uświęcanie innych przez zorganizowane duszpa sterstwo i pracę charytatywną¹. W wyniku reformy gregoriańskiej od XI wieku poszczególne odłamy ruchu kanonickiego, kierujące się regułą św. Augustyna, zaczęły organizować się w kongregacje, a jedna z nich, tzw. kongregacja ar rowezyjska, w krótkim czasie z północnej Francji rozciągnęła swoje wpływy od Irlandii do Polski². Z informacji zaczerpniętych z XV-wiecznej kroniki klasz tornej *Chronica abbatum Beatae Mariae Virginis in Arena*³ dowiadujemy się, że Piotr Włostowic przed rokiem 1138, na szczycie góry Ślęzy miał zbudować klasztor, do którego sprowadził kanoników regularnych. Ze względu na trudne warunki klimatyczne klasztor miał być przeniesiony najpierw do położonej niżej miejscowości Górka, a następnie do Wrocławia przy kościele św. Wojcie cha, a w końcu na Wyspę Piaskową⁴. Było to wyjątkowo dogodne położenie,

---

¹ H.D. WOJTYSKA, *Duchowość kanoników regularnych*, Saeculum Christianum 3 (1996) nr 1, s. 127.

² L. MILIS, *L'ordre chanoines réguliers d'Arrouaise*, t. I, Brugge 1969, s. 141-177, 275-414.

³ *Chronica abbatum Beatae Mariae Virginis in Arena*, w: G.A. STENZEL (red.), *Scriptores rerum Silesiacarum*, t. II, Breslau 1839, s. 162-165.

⁴ Zob. M. CETWIŃSKI, „*Chronica abbatum beatae Mariae Virginis in Arena*” o początkach klasztoru, *Acta Universitatis Wratislaviensis* [dalej: AUWr] 1112, Historia 76, Wrocław 1989, s. 211-218.

bowiem opactwo było otoczone rezydencją książęcą, katedrą biskupią i wrocławskim ośrodkiem miejskim.

I. CZAS ZAŁOŻENIA PREPOZYTURY

Kanonicy ze swej wrocławskiej siedziby od samego początku wykazywali wielki pęd do zakładania filii klasztornych i instytucji służących celom kultu i miłosierdzia. Wśród nich znajdował się klasztor św. Bartłomieja w Nowogrodzie Bobrzańskim, który został zlokalizowany nad Brzeźnicą. Jego lokalizacja zawsze budziła wśród historyków wiele pytań, gdyż miejsce to było przecież zagrożone ciągłymi powodziąmi⁵. Steller przypuszcza, że związane było ono z istnieniem w tym miejscu jeszcze w roku 1220 ważnej drogi handlowej⁶. Przypuszczenie swoje oparł na informacji zawartej w dokumencie papieża Honoriusza III z 9 stycznia 1222 roku, w którym wspomniano, że nowogrodzki klasztor udziela obcym pobożnej gościny i utrzymuje biednych⁷. Data fundacji jest nieznana. Istnieje wprawdzie dokument księcia Henryka Brodatego z 1217 roku⁸, który mówi, że to on ufundował klasztor, ale ze względu na zastosowaną tam tytułaturę, *dux Zlesie et Cracovie*, jego autentyczność została poddana w wątpliwość⁹. Taka tytułatura daje się zastosować dopiero po roku 1230. Niedługo później papież Honoriusz III w 1219 roku potwierdził zamiar Henryka mówiący o fundowaniu tam domu klasztornego i poprosił biskupa wraz z kapitułą, aby nadali dziesięciny *fratribus ordinis sancti Augustini* ze 120 łanów ziemi, ofiarowanej zakonnikom przez księcia Henryka¹⁰. Niedługo po tym fakcie kanonicy regularni otrzymają kolejne 200 łanów w ziemi lubuskiej,

⁵ F. SCHILLING, *Ursprung und Frühzeit des Deutschtums in Schlesien und im Lande Lebus*, Leipzig 1938, s. 241.

⁶ G. STELLER, *Die Anfänge des (Saganer) Augustinerstiftes in Naumburg am Bober (1217-1284)*, Archiv für schlesischen Kirchengeschichte 26 (1968), s. 19.

⁷ C. GRÜNHAGEN (red.), *Regesten zur schlesischen Geschichte* [dalej: Regesten], *Codex Diplomaticus Silesiae, herausgegeben vom Vereine für Geschichte und Altertum Schlesiens* [dalej: CDSil], t. VII, cz. 1, Breslau 1884, nr 235.

⁸ Tekst tego dokumentu brzmi: „In nomine Domini amen. / Nos Henricus Dei gratia dux Zlesie et Cracovie notum facimus tam presentibus / quam futuris, quod beato Bartholomeo in Novo Castro et fratribus ordinis sancti Augustini ibidem deo servantibus / ad honorem dei et predicti patroni villam, que dicitur Popowic contulimus et quicquid ad dextram montis castri / tenuimus a Bresnichia usque ad flavium, qui dicitur Bobr, dedimus predictis fratribus iure perpetuo possidendum. / Dedimus preterea eisdem CXX mansos de terra inculata iure Theutonico locandos cum omnibus emolumentis, / que in prefatis fluviis Bresnichia videlicet et Bobr tam in piscatura quam in molendinis et mellificiis in posterum / possunt provenire. Ut autem hec nostra donatio perpetuo inviolabilis perseveret, presentem cartam sigilli / nostri inpressione duximus munimine roborandam. Actum anno Domini incarnationis MCCXVII”, K. MALECZYŃSKI, A. SKOWROŃSKA (red.), *Kodeks dyplomatyczny Śląska* [dalej: KDS], t. II, Wrocław 1959, nr 178; G. STELLER, *Die Anfänge...*, art. cyt., s. 19-20.

⁹ H. APPELT (red.), *Schlesisches Urkundenbuch* [dalej: SU], t. I, Wien – Köln – Graz 1971, nr 352 w komentarzach; A. POBÓG-LENARTOWICZ, *Kanonicy regularni na Śląsku*, Opole 1999, s. 45.

¹⁰ KDS, t. II, nr 163.

a także pustych i czekających na zagospodarowanie¹¹. Kolejnym bardzo ważnym źródłem mówiącym o założeniu kanonii w Nowogrodzie Bobrzańskim jest *Catalogum abbatum Saganensium*, spisane przez opata Ludolfa z Żagania. Ten wybitny opat całą inicjatywę fundacji klasztoru przypisuje księciu Henrykowi Brodatemu, a zwłaszcza jego świętej małżonce Jadwidze¹². Biorąc pod uwagę powyższe dane, można przypuszczać, że powstanie tej kanonii datuje się na koniec drugiego dziesięciolecia XIII wieku. Celem tej książęcej darowizny było przede wszystkim włączenie kanoników w wielką akcją kolonizacyjną, jaką w owym czasie na tym terenie przeprowadzał książę Henryk Brodaty, po opanowaniu Łużyc i przesunięciu granic państwa na Zachód¹³. Mieli oni zadanie zagospodarowywania nowych obszarów¹⁴. Jest oczywiste, że kanonicy regularni nie byli pionierami w karczowaniu lasów na tym rejonie.

Nie wiadomo, skąd byli wzięci pierwsi zakonnicy. Dokument Henryka Brodatego z 1217 roku, jak i bulla papieża Honoriusza III mówią jedynie o ulokowaniu tam braci *ordinis sancti Augustini*. Natomiast wrocławski ordynariusz, biskup Wawrzyniec, w roku 1227 przy okazji poświęcenia kościoła pod wezwaniem NMP w Nowogrodzie Bobrzańskim, zakazał umieszczania w tamtejszym klasztorze innych braci niż kanoników regularnych *in ordine Arroasiensi*, nad którymi pieczę miał sprawować opat klasztoru na Piasku¹⁵. Wielu historyków jest zdania, że Henryk Brodaty, decydując się na fundację klasztoru w Nowogrodzie w latach ok. 1217-1219, miał na myśli właśnie wrocławskich kanoników regularnych, zwłaszcza że w tym czasie zależało mu szczególnie na ich poparciu¹⁶. Odmiennego zdania był W. Schlesinger, który uważał, że na początku mógł tam przebywać jedynie jeden prepozyt z kapłanem¹⁷. A. Pobóg-Lenartowicz słusznie tę opinię podważa, gdyż nie wydaje się to możliwe¹⁸. Biorąc pod uwagę rozmach akcji osadniczej, która legła

¹¹ Tamże, nr 178; H. GRÜGER, *Schlesisches Klosterbuch Naumburg am Bober. Praepositura conventualis, dann Abtei, später Praepositura ruralis der Regulierten Augustiner – Chorherren*, Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau 36-37 (1995-1996), s. 28.

¹² Fundacja ta została dokonana „in Newynborg, prope Boberam, in monte et circa ecclesiam sancti Bartholomei, deinde de monte translatum ad vallem, ad pedem videlicet ipsius montis prope aquas in ecclesiam beate Marie virginis”, *Catalogus abbatum Saganensium* [dalej: CAS], w: G.A. STENZEL (red.), *Scriptores rerum Silesiacarum*, t. I, Breslau 1835, s. 176-177.

¹³ KDS, t. III, nr 327.

¹⁴ B. ZIENTARA, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975, s. 255; A. POBÓG-LENARTOWICZ, *Uposażenie i działalność gospodarcza klasztoru kanoników regularnych we Wrocławiu do początków XVI w.*, Opole 1994, s. 53.

¹⁵ „Nulli ergo liceat in loco illo aut alium ordinem ponere aut secularibus personis locum tradere, sed si persone predictae ibi defuerint abbas sancte Mariae Wratislaviensis fratres illic servituros provideat et si quid enormatis ibi emerit, sua visitatione cohibeat”, KDS, t. III, nr 340.

¹⁶ A. POBÓG-LENARTOWICZ, *Uposażenie i działalność...*, dz. cyt., s. 58-60; tenże, *Jeszcze w sprawie autentyczności dokumentu księcia Henryka Brodatego dla klasztoru NMP na Piasku we Wrocławiu z 1221 r.*, Sobótka 48 (1993) z. 4, s. 341-350.

¹⁷ W. SCHLESINGER, *Kirchengeschichte Sachsens in Mittelalter*, t. I-II, Köln 1962, s. 65, 231.

¹⁸ A. POBÓG-LENARTOWICZ, *Kanonicy regularni na Śląsku*, dz. cyt., s. 46.

u podstaw założenia domu, musiała tam przebywać dość spora grupa kanoników, aby sprostać postawionym im zadaniom. Ta bardzo ceniona badaczka dziejów wrocławskich kanoników sugeruje, że dzieła kolonizacji tych ziem i stworzenia podstaw bytu nowego opactwa podjąć się musieli specjalnie delegowani z klasztoru wrocławskiego zakonnicy. Oni też najprawdopodobniej przedsięwzięli te prace, zanim konwent w Nowogrodzie nie został uzupełniony o miejscowe osoby¹⁹. Przekazanie tych znacznych obszarów do zagospodarowania kanonikom regularnym z Wrocławia, na dodatek na terenach istotnych tak dla państwa, jak i planów Henryka Brodatego, może świadczyć o tym, że klasztor wykazał się już wcześniej osiągnięciami w akcjach kolonizacyjnych²⁰. Bardzo ciekawą, choć trudną do przyjęcia tezę wysunął w swej pracy F. Schilling. Wysuwa hipotezę jakoby kanonia w Nowogrodzie miała wziąć swój początek z Halle (Saale), gdzie od 1214 roku istniał klasztor kanoników regularnych, wywodzący się z Peterbergu. Niedaleko od Frankfurtu nad Odrą (ok. 5 km) znajdowała się wieś Tzschetzchnow, z niej właśnie, według tego badacza, wywodzić się mieli pierwsi bracia nowogrodzkiej prepozytury²¹.

Bazując na relacji spisanej przez opata Ludolfa z Żagania, można stwierdzić, że fundacja domu przebiegała jakby w dwóch etapach: najpierw zakonnicy zostali sprowadzeni do kościoła św. Bartłomieja *in monte*, a dopiero później, prawdopodobnie około roku 1227, osiedlili się przy nowo wybudowanym i poświęconym kościele NMP²². Możliwe, że były to dwie różne fundacje i niekoniecznie pierwsza grupa braci wywodziła się z wrocławskiego klasztoru. Warty podkreślenia był fakt, że opat Ludolf ani jednym słowem nie wspominał w swej kronice o tym, że w początkowym okresie swego istnienia klasztor podlegał zwierzchnictwu opactwa wrocławskiego. Nie pisał nawet o okolicznościach zerwania tej zależności. Natomiast od samego początku bardzo dobitnie podkreślał związki klasztoru w Nowogrodzie z macierzą w Arrouaise. Jednakże istniejący dokument wrocławskiego biskupa Wawrzyńca z roku 1227 bardzo jasno podkreśla tę zależność²³. Trzeba przyznać, że Ludolf osiągnął zamierzony cel. Dopiero w drugiej połowie XV wieku kanonicy zażądali ze zdziwieniem stwierdzili, jakoby ich klasztor wywodził się z opactwa we Wrocławiu, i chcieli z tej okazji skorzystać przy reformowaniu życia wewnątrzklasztornego²⁴. Istotne jest również to, że od samego początku, według słów Ludolfa, prepozytura w Nowogrodzie miała charakter konwentualny, to znaczy że przebywał w niej prepozyt, który miał do pomocy przeora wraz

¹⁹ Tenże, *Uposażenie i działalność...*, dz. cyt., s. 53.

²⁰ B. ZIENTARA, *Henryk Brodaty i jego czasy*, dz. cyt., s. 255.

²¹ F. SCHILLING, *Ursprung und Frühzeit...*, dz. cyt., s. 263; zob. też: G. STELLER, *Die Anfänge...*, art. cyt., s. 33n.

²² CAS, s. 177.

²³ Istnieje on do dzisiaj, zob. Archiwum Państwowe we Wrocławiu, sygn. Rep. 116, nr 7.

²⁴ Tamże, s. 319 - 320.

z pełnym konwentem²⁵. Zachowane z tego okresu źródła z roku 1261 i 1263 wymieniają imię jednego tylko przeora klasztoru, którym był Swentosius (Swantco)²⁶. W dokumencie z 1261 roku świadkują także inni bracia opactwa, ale bez oznaczenia funkcji, jakie mogli ewentualnie pełnić wówczas we wspólnocie²⁷. Wraz z wymienionym w dyplomie opatem Henrykiem i wspomnianym już przeorem Swantkiem stanowili grupę 12 kanoników, co rzeczywiście może wskazywać na to, że przynajmniej od połowy XIII wieku w Nowogrodzie Bobrzańskim funkcjonował konwent z wymaganą liczbą braci²⁸.

II. OPACTWO

Pierwotnie klasztor w Nowogrodzie Bobrzańskim funkcjonował jako prepozytura opactwa wrocławskiego, jednakże ok. roku 1261 uzyskał on samodzielność jako opactwo, w ramach kongregacji arrowezyjskiej. Przypuszcza się, że był to owoc przychylności i życzliwości wrocławskiego ordynariusza, biskupa Tomasza I, który w tym roku gościł w klasztorze, nadając mu dziesięcinę z miejscowości Brzeźnica. Pierwszym opatem został Henryk, dotychczasowy przełożony klasztoru²⁹. Na tym stanowisku nie był zbyt długo. Już w 1281 roku doszło do jego rezygnacji. Jakkolwiek nie posiadamy żadnych konkretnych informacji na ten temat, to jednak wydaje się bardzo prawdopodobne, że powodem rezygnacji był szybki rozwój nowogrodzkiej wspólnoty, a tym samym jej aspiracji, której nie mógł sprostać opat Henryk. Wydarzenia te miały także jakiś związek z chęcią uniezależnienia się od wpływów wrocławskiej macierzy. Henryk, choć z pewnością już posunięty w latach, był bowiem ewidentnym „człowiekiem z Wrocławia”³⁰. Zarówno swój urząd prepozyta, jak i później opata zawdzięczał poparciu macierzystego klasztoru. Kilkakrotnie znajdujemy jego imię na dokumentach wydawanych przez konwent wrocławski³¹, do czego

²⁵ Tamże, s. 177.

²⁶ SU, t. II, nr 383, i Rep. 116, nr 14.

²⁷ Byli to: Konrad, Tetric (Dytryk), Rubin, Zdzisław (Sdyslav), Bogdan, Burchard (zapewne późniejszy opat), Jan (być może późniejszy opat), Wincenty, Jakub i Henryk, tamże. W dokumencie z 1263 r. brak jest Zdzisława, Wincentego i Jakuba, ale być może ukrywają się oni pod zwrotem „inni bracia klasztoru”, tamże.

²⁸ G. STELLER, *Die Anfänge...*, art. cyt., cz. 2, s. 46, uważa, że ogólna liczba braci wynosiła wówczas około 20. Do wspomnianej dwunastki dołączył on także pięciu braci przebywających na stałe w prepozyturze w Bytomiu nad Odrą i dwóch – trzech braci pełniących urząd proboszczów we wsiach klasztornych.

²⁹ A. ŚWIERK, *Średniowieczna biblioteka klasztoru kanoników regularnych w Żaganiu*, Wrocław 1965, s. 24; Ludolf napisał w swej kronice, że jakkolwiek prepozytura została przemianowana na opactwo w roku 1260 lub 1261, to jednak Henryk uzyskał godność opata już w roku 1256. W świetle zachowanej dokumentacji źródłowej nie wydaje się to wszakże możliwe; por. CAS, s. 179 wraz z przypisem 4.

³⁰ A. POBÓG-LENARTOWICZ, *Kanonicy regularni na Śląsku*, dz. cyt., s. 47

³¹ Regesten nr 809. Dokument z 1253 r.

zresztą, jako prepozyt, zgodnie z ówczesną praktyką miał pełne prawo. Na jego miejsce wybrano Burcharda (I)³², który został jednak wybrany bez zgody – zapewne i udziału – opata wrocławskiego klasztoru, a był nim wówczas znany z różnych innych poczynąń Mikołaj Kwas³³. Wydaje się, że tak elekcja nowego opata, jak i translacja klasztoru do Żagania nie były wcześniej konsultowane z macierzystym klasztorem na Piasku. W związku z tym Mikołaj wniósł do Arrovaise prośbę o unieważnienie wyboru Burcharda, jako że dokonał się on wbrew obowiązującemu prawu. Opat Burchard, chcąc zachować swój urząd, udał się pieszo na coroczną kapitułę generalną w Arrovaise. Tutaj wobec opata Mikołaja z Arrovaise i opata Mikołaja Kwasa z klasztoru na Piasku przedstawił swoje racje³⁴. Misja się powiodła. Zawarto kompromis, być może pod wpływem innych opatów obecnych na kapitule generalnej. Mikołaj Kwas, zapewne w zamian za ustępstwo ze strony wrocławskiego klasztoru, został wybrany definitorem kongregacji. Burchard zachował swój urząd, a klasztorowi przez siebie kierowanemu zapewnił niezależność. Mikołaj Kwas natomiast otrzymał zaszczytny urząd, co zaspokoilo jego ambicje. Najprawdopodobniej nie przyznał się jednak do zawartego w Arrovaise kompromisu, jako że kronika klasztoru przytacza nam wersję, rozpowszechnianą przez Mikołaja po powrocie do Wrocławia, jakoby wyraził zgodę jedynie na translację opactwa, a nie na jego całkowite uniezależnienie. Opat Burchard miał ponoć podpisać zobowiązanie posłuszeństwa wobec klasztoru na Piasku. Dokument ten miał zostać rzekomo wykradziony przez przysłanego z Żagania brata, który zdobył tak wielkie zaufanie Mikołaja Kwasa, że ten nie tylko uczynił go swym kapelanem, ale także dopuścił do wszystkich tajemnic klasztoru, a więc i do archiwum. On miał być właśnie tą osobą, która domniemany dokument opata Burcharda wywozła do Żagania³⁵. Nie wiadomo, ile w tym przekazie jest prawdy, a ile tylko usprawiedliwienia się Mikołaja Kwasa z decyzji podjętych na kapitule generalnej.

III. TRANSLACJA OPACTWA DO ŻAGANIA

Ku wielkiej radości mnichów i większemu pożytkowi przeniesienie nowogrodzkiego konwentu do Żagania odbyło się 8 maja 1284 roku³⁶. Dokonało się

³² G. STELLER, *Die Anfänge...*, art. cyt., s. 46.

³³ *Chronica abbatum Beatae Mariae Virginis in Arena*, dz. cyt., s. 179-180.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże.

³⁶ Warto zacytować tu słowa Ludolfa, bo najlepiej oddają one znaczenie tej translacji: „Fuit igitur congregatio nostra usque in diem translationis in Saganum per annos circiter 60 in Newinburg jacens in campis in medio nationis perversae. O felicem horam, o tempus acceptabile, o diem salutis, in quo dignatus est dominus suam de Egipto transferre vineam faciens cum suis misericordiam in civitate munita. Vere misericordia domini est, quod consumpti non sumus. Si enim in loco primo manissemus dudum perissemus”, CAS, s. 181; zob. też T. SILNICKI, *Dzieje i ustrój*

ono z inicjatywy księcia żagańskiego Przemka i za zgodą braci Konrada i Henryka. Bardzo aktywny udział w tym przedsięwzięciu miał także wrocławski biskup Tomasz II³⁷. Kierował wówczas wspólnotą opat Tylman: „hic velud Enoch translatus est de terris in paradysum, dum de loco horroris et vaste solitudinis transpositus est in Saganum”³⁸. Sposobnością do osadzenia w miejscowym kościele parafialnym nowogrodzkich kanoników regularnych stała się rezygnacja z urzędu tamtejszego plebana, Alberta, który wkrótce sam został kanonikiem regularnym. W wyniku porozumienia zawartego między księciem Przemkiem a biskupem Tomaszem II przybyli do Żagania kanonicy zachowali wszystkie uprawnienia, jakie przysługiwały do tej pory kościołowi parafialnemu, a więc jego dochody, prawo użytkowania trzech kaplic znajdujących się w obrębie parafii: Świętego Ducha (przy szpitalu u bram miasta), Świętego Krzyża, zwanej *capella leprosororum*, i św. Wincentego, we wsi określanej mianem Starego Żagania³⁹. Następca Tylmana, Burchard (II), był pierwszym opatem wybranym już na nowym miejscu. Odtąd klasztor w Nowogrodzie stał się prepozyturą opactwa żagańskiego⁴⁰, które znalazło się w ramach kongregacji arrowezyjskiej. Dzięki zapobiegliwości opata żagańskiego papież Bonifacy VIII bullą z 12 kwietnia 1295 roku wziął opactwo w opiekę Stolicy Apostolskiej i zatwierdził wszystkie jego posiadłości, przywileje i dochody⁴¹. Przeniesienie opactwa do stolicy księstwa wyraźnie wpłynęło na jego pozycję i znaczenie. Jednak konieczna była reforma życia wewnętrznego, którą przeprowadził jeden z najwybitniejszych tamtejszych opatów, Trudwin (1325-1347). Mając na względzie zasady podane w konstytucji papieża Benedykta XII *Ad decorem Ecclesie* z roku 1339, popierał studia członków wspólnoty, m.in. wysłał brata Hermana na studia prawnicze do Bolonii. Rozbudował bibliotekę, zwiększając jej zbiory przez darowizny, zakupy i produkcję własnego skryptorium. W klasztorze utrzymywał nawet kilku świeckich uczonych, którzy wygłaszali prelekcje dla mnichów i z pewnością prowadzili także wykłady w szkole klasztornej⁴². Za rządów opata Jana II (1376-1390) napływali do Żagania kanoniści i biegli w naukach biblijnych, których opat włączył do grupy *seniores*, stanowiących grono jego doradców⁴³. Jeszcze większy rozkwit opactwa nastąpił za rządów najwybitniejszego opata żagańskiego, Ludolfa (1394-1422). Kładł on duży nacisk na przestrzeganie dyscypliny wśród mnichów, zwracając szczegól-

---

Kościół katolicki na Śląsku do końca w. XIV, Warszawa 1953, s. 372, przyp. 6; A. POBÓG-LENARTOWICZ, *Kanonicy regularni na Śląsku*, dz. cyt., s. 49

³⁷ SU, t. V, nr 116.

³⁸ Tamże, s. 241.

³⁹ Tamże, s. 180-181; M. KAPLON, *Książęta śląscy a klasztor kanoników regularnych w Żaganiu w latach 1217-1439*, AUWr 126, *Historia* 19 (1970), s. 135.

⁴⁰ SU, t. V, nr 81.

⁴¹ Regesten nr 2354.

⁴² A. ŚWIERK, *Średniowieczna biblioteka...*, dz. cyt., s. 24.

⁴³ J. DRABINA, *Idee koncyliaryzmu na Śląsku. Wkład miejscowych środowisk intelektualnych i ich upowszechnienie*, Kraków 1984, s. 37.

ną uwagę na rolę posłuszeństwa wobec przełożonych. Zasłynął jako kaznodzieja soborowy i synodalny oraz autor słynnego dzieła *Catalogus abbatum Saganensium*. Ponadto przyczynił się do największego rozkwitu biblioteki klasztornej.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Anfänge der Augustiner chorherren in Naumburg am Quais

Im Jahr 1220 Augustiner sind nach Naumburg Am Quais angekommen. Der schlesischer Herzog Heinrich fratibus ordinis sancti Augustini hat Ihnen das Kloster und 120 Hufen Acker übergeben. Der Zweck dieser herzoglichen Donationen lag darin, um Augustiner auf diesem Gebiet Evangelisation zu führen und dieses Gelände zu wirtschaften. 8 Mai 1284 Herzog Przemko von Sagan und seine Brüder Konrad und Heinrich waren einverstanden, um diese Augustiner nach Sagan umzusiedeln.

Ks. Mieczysław Kogut

Słowa kluczowe/ Key words:

Nowogród Bobrzański, Kanonicy Regularni, Książę Przemko
Nowogród Bobrzański, Canons Regular, Przemko von Sagan